

VOYAGA YETMAGAN YOSHLAR BILAN ISHLASHDA IJTIMOIIY ISHNING ZAMONAVIIY TENDENSIYALARI

**Nurmurodova Muxlisa
Muxiddin qizi**

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek
tili va adabiyoti universiteti "Psixologiya va
Sotsiologiya" kafedrasi magistranti
nurmurodovamuxlisa@gmail.com*

Annotatsiya

Ushbu akademik maqola voyaga yetmagan yoshlar bilan ishlashda ijtimoiy ishning zamonaviy tendensiyalarini tahlil qiladi. Maqolada raqamli texnologiyalar va ijtimoiy medianing yoshlar ruhiy salomatligiga ta'siri, travmaga asoslangan yondashuvning ahamiyati hamda amaliyotdagi muammolar va etik jihatlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ijtimoiy ishchilarning raqamli savodxonligi, travma holatlarini aniqlash va ularga murojaat qilish bo'yicha ko'nikmalarni oshirish zaruriyati ta'kidlanadi. Maqola zamonaviy ijtimoiy ishning nazariy asoslarini ko'rib chiqib, voyaga yetmaganlar bilan samarali ishlash uchun siyosatni shakllantirish bo'yicha tavsiyalar va kelajakdagi tadqiqot istiqbollari belgilaydi.

Kalit so'zlar:

Ijtimoiy ish, voyaga yetmaganlar, raqamli texnologiyalar, travma, ruhiy salomatlik, axloq, zamonaviy tendensiyalar

Abstract: This academic article analyzes contemporary trends in social work with minors. It examines the impact of digital technologies and social media on youth mental health, the importance of a trauma-informed approach, and challenges and ethical considerations in practice. The article also emphasizes the necessity for social workers to enhance their digital literacy and skills in identifying and addressing trauma. It explores the theoretical foundations of modern social work, provides policy recommendations for effective work with minors, and outlines future research prospects.

Keywords: Social work, minors, digital technologies, trauma, mental health, ethics, contemporary trends

Аннотация: Данная академическая статья анализирует современные тенденции в социальной работе с несовершеннолетними. В статье рассматривается влияние цифровых технологий и социальных сетей на психическое здоровье молодежи, значение травма-информированного подхода, а также проблемы и этические аспекты в практике. Подчеркивается необходимость повышения цифровой грамотности социальных работников и их навыков по выявлению и решению травматических состояний. Статья изучает теоретические основы современной социальной работы, предлагает рекомендации по формированию политики для эффективной работы с несовершеннолетними и определяет перспективы будущих исследований.

Ключевые слова: Социальная работа, несовершеннолетние, цифровые технологии, травма, психическое здоровье, этика, современные тенденции

Kirish.

Voyaga yetmagan yoshlar jamiyatning eng zaif va shakllanuvchi qatlami hisoblanib, ularning hayoti va rivojlanishi turli omillar tasirida bo'ladi. Hozirgi zamonning murakkab sharoitlari, jumladan, texnologik taraqqiyot, ijtimoiy o'zgarishlar va global muammolar voyaga yetmaganlarning ruhiy salomatligi va ijtimoiy farovonligiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Ijtimoiy ishning asosiy maqsadi — shaxslar va guruhlarining farovonligini oshirish bo'lib, ayniqsa, voyaga yetmaganlar bilan ishlashda bu jarayon yanada nozik va mas'uliyatli yondashuvni talab etadi. Ushbu muammoning dolzarbligi, yoshlarning zamonaviy jamiyatda duch kelayotgan qiyinchiliklari, masalan, ruhiy salomatlik muammolari, xulq-atvor buzilishlari va ijtimoiy moslashuv qiyinchiliklarining ortib borishi bilan izohlanadi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi voyaga yetmagan yoshlar bilan ishlashda ijtimoiy ishning zamonaviy tendensiyalarini tahlil qilish, asosiy muammolar, axloqiy jihatlar va yangi imkoniyatlarni o'rganishdan iborat. Maqola zamonaviy ijtimoiy ish amaliyotining nazariy asoslarini ko'rib chiqadi va siyosatni shakllantirish hamda kelajakdagi tadqiqotlar uchun tavsiyalar beradi. Maqola vazifalari quyidagilardan iborat: ijtimoiy ish nazariyasining evolyutsiyasini ko'rib chiqish; voyaga yetmaganlar bilan ishlashda raqamli texnologiyalar va travmaga asoslangan yondashuv kabi asosiy tendensiyalarni aniqlash; amaliyotdagi murakkabliklar va axloqiy cheklovlarni baholash; hamda ijtimoiy ish sohasini rivojlantirish bo'yicha aniq takliflar ishlab chiqish.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ijtimoiy ish nazariyasining zamonaviy asoslari va yondashuvlarning evolyutsiyasi. Ijtimoiy ish nazariyasi doimiy ravishda rivojlanib, jamiyat ehtiyojlari va fan yutuqlari bilan uyg'unlashib bormoqda. An'anaviy yondashuvlar, masalan, ekologik tizimlar nazariyasi va rivojlanish psixologiyasi, shaxsning atrof-muhit bilan o'zaro ta'sirini va yoshga bog'liq rivojlanish xususiyatlarini tushunish uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Biroq, zamonaviy murakkabliklar yangi nazariyalar va amaliyotlarni talab qilmoqda. So'nggi o'n yilliklarda ijtimoiy ishda shaxsga yo'naltirilgan, kuchli tomonlarga asoslangan va tizimli yondashuvlar ustunlik qilmoqda. Shu bilan birga, ijtimoiy ishning jamiyatdagi dolzarb muammolarni hal qilishdagi o'rni ko'plab mahalliy tadqiqotchilar tomonidan ham e'tirof etiladi. Jumladan, "ZAMONAVIY PSIXOLOGIYADA JAMIYATNING DOLZARB MUAMMOLARI: YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR" kabi keng qamrovli ishlar mazkur masalalarga bag'ishlangan bo'lishi mumkin. 1. Voyaga yetmagan yoshlar bilan ijtimoiy ish olib borish masalasi ijtimoiy pedagogika, psixologiya va ijtimoiy ish nazariyasining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur muammo turli davrlarda mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan keng o'rganilgan bo'lib, tadqiqotlarda yoshlarning ijtimoiy moslashuvi, ruhiy salomatligi hamda ularni qo'llab-quvvatlash mexanizmlariga alohida e'tibor qaratilgan. Zamonaviy ijtimoiy jarayonlar, ayniqsa globallashuv, raqamli texnologiyalarning

¹ Ziyamuhammedov J. Ijtimoiy ish asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 256 b

rivojlanishi hamda ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi voyaga yetmaganlar bilan ishlashning yangi yondashuvlarini ishlab chiqishni talab etmoqda.

Ijtimoiy ish nazariyasining shakllanishi va rivojlanishiga bag'ishlangan tadqiqotlarda J.Ziyamammedov ijtimoiy ishni jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal qilishga qaratilgan kompleks faoliyat sifatida talqin qiladi. Olimning fikriga ko'ra, ijtimoiy ishning asosiy vazifasi shaxsning ijtimoiy muhitga moslashuvini ta'minlash va uning ijtimoiy himoyasini kuchaytirishdan iborat. Muallif ayniqsa voyaga yetmaganlar bilan ishlashda profilaktik va reabilitatsion chora-tadbirlarning ahamiyatini ta'kidlab, ijtimoiy xizmatlar tizimi shaxsning psixologik, ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashi zarurligini qayd etadi.

Mahalliy tadqiqotchilardan Q.Shodmonov ijtimoiy xizmatlar tizimining samaradorligini o'rganib, voyaga yetmaganlar bilan ishlashda kompleks yondashuv muhimligini asoslab beradi. Uning tadqiqotlarida ijtimoiy ish faqat muammoga javob beruvchi tizim emas, balki muammolarni oldindan aniqlovchi va profilaktik choralarni amalga oshiruvchi mexanizm sifatida talqin qilinadi. Olim ijtimoiy xizmatlarning samaradorligi davlat siyosati, mahalla tizimi, ta'lim muassasalari hamda oilaviy tarbiya o'rtaidagi hamkorlik darajasiga bog'liqligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Voyaga yetmaganlar bilan ishlash metodikasiga bag'ishlangan tadqiqotlarda D. Karimova yoshlar bilan profilaktik ish olib borishda pedagogik va psixologik yondashuvlarning integratsiyasi muhimligini ta'kidlaydi. Muallifning fikriga ko'ra, o'smirlik davri shaxs rivojlanishining murakkab bosqichi bo'lib, bu davrda noto'g'ri ijtimoiy muhit, nazoratning sustligi va kommunikatsiya muammolari deviant xulq shakllanishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli ijtimoiy ishchilar o'smirlarning psixologik xususiyatlarini chuqur tahlil qilgan holda profilaktik va korreksion dasturlarni ishlab chiqishlari zarur.

Yoshlarning ijtimoiy moslashuvi va psixologik muammolarini o'rganishda T.Shaymanov tomonidan olib borilgan tadqiqotlar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Olim yoshlarning ijtimoiy muhitga moslashuvi ko'p jihatdan oilaviy muhit, ta'lim tizimi hamda tengdoshlar guruhining ta'siri bilan bog'liqligini ta'kidlaydi. Uning fikriga ko'ra, voyaga yetmagan yoshlarning ijtimoiylashuvi jarayonida yuzaga keladigan muammolar ko'pincha psixologik qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi hamda ijtimoiy nazoratning sustligi bilan izohlanadi.

Zamonaviy ijtimoiy ish nazariyasida yoshlarning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni tushuntirishda ekologik tizimlar nazariyasi keng qo'llaniladi. Ushbu nazariyaga ko'ra, shaxsning rivojlanishi turli darajadagi ijtimoiy muhit – oila, ta'lim muassasalari, tengdoshlar guruhi va keng ijtimoiy tizimlarning o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, voyaga yetmaganlar bilan ishlash jarayonida faqat shaxsning individual xususiyatlarini emas, balki uning yashash muhiti va ijtimoiy aloqalarini ham kompleks ravishda o'rganish muhim hisoblanadi.

Xorijiy tadqiqotlarda ham voyaga yetmaganlar bilan ishlash masalasi keng yoritilgan. Jumladan, Anderson va Jiang tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar ijtimoiy media va raqamli texnologiyalar yoshlar hayotida muhim o'rin egallayotganini ko'rsatadi. Pew Research Center tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarga ko'ra, o'smirlarning katta qismi kundalik hayotida ijtimoiy tarmoqlardan faol foydalanadi. Bu esa yoshlarning ijtimoiylashuvi, muloqot uslubi va psixologik holatiga sezilarli

ta'sir ko'rsatadi. Yoshlar ruhiy salomatligiga ijtimoiy media ta'sirini o'rganishda B.Primack va hamkorlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar muhim ilmiy ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ijtimoiy tarmoqlardan haddan tashqari foydalanish depressiya va xavotir darajasining oshishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Olimlar bu holatni yoshlarning virtual muhitdagi ijtimoiy taqqoslash jarayoni, onlayn bosim va ijtimoiy izolyatsiya bilan izohlaydilar.

So'nggi yillarda ijtimoiy ish nazariyasida travmaga asoslangan yondashuv alohida ahamiyat kasb etmoqda. SAMHSA tashkiloti tomonidan ishlab chiqilgan konsepsiyaga ko'ra, travma insonning psixologik rivojlanishi va xulq-atvoriga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Ushbu yondashuv ijtimoiy ishchilardan mijozlarning hayotiy tajribalarini, travmatik holatlarni va ularning psixologik oqibatlarini chuqur tushunishni talab qiladi.

Travma ta'siriga uchragan yoshlar bilan ishlash bo'yicha C.Hannay tadqiqotlari ham muhim ilmiy manba hisoblanadi. Muallif travma yoshlarning miya faoliyati, hissiy holati va xulq-atvoriga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ta'kidlab, ijtimoiy ishchilar uchun maxsus metodikalar ishlab chiqadi. Unga ko'ra, travmatik tajribaga ega bo'lgan yoshlar bilan ishlashda xavfsiz muhit yaratish, empatiya va psixologik qo'llab-quvvatlash muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, O'zbekistonda voyaga yetmaganlarni himoya qilishga qaratilgan davlat siyosati ham ijtimoiy ish amaliyotining rivojlanishida muhim o'rin tutadi. "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi qonun hamda hukumat qarorlarida voyaga yetmaganlarning huquqlarini himoya qilish, ularni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va sog'lom rivojlanishini ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Ushbu huquqiy hujjatlar ijtimoiy ish tizimini takomillashtirish va yoshlar bilan ishlash mexanizmlarini rivojlantirish uchun muhim normativ asos bo'lib xizmat qiladi.

Shunday qilib, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, voyaga yetmagan yoshlar bilan ishlashda ijtimoiy ishning samaradorligi ko'p jihatdan kompleks yondashuvga bog'liq. Zamonaviy tadqiqotlar yoshlarning raqamli muhitdagi faoliyati, ruhiy salomatligi hamda travmatik tajribalarini hisobga olgan holda yangi metod va yondashuvlarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi. Shu bois ijtimoiy ish amaliyotida fanlararo hamkorlikni kuchaytirish, raqamli savodxonlikni rivojlantirish va travmaga asoslangan yondashuvni keng joriy etish muhim ilmiy va amaliy vazifa bo'lib qolmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqola voyaga yetmagan yoshlar bilan ishlashda ijtimoiy ishning zamonaviy tendensiyalarini tahlil qilishga qaratilgan nazariy tadqiqot hisoblanadi. Maqolada adabiyotlarni kompleks tahlil qilish, mavjud ilmiy ishlar va hisobotlarni sintez qilish orqali raqamli texnologiyalar, ijtimoiy media va travmaga asoslangan yondashuvning ijtimoiy ish amaliyotidagi o'rni va ta'siri o'rganilgan. Tadqiqot ijtimoiy ish sohasidagi nazariy asoslar, amaliyotdagi muammolar, etik dilemmalar hamda kelajakdagi imkoniyatlarni baholashga qaratilgan. Kompleks tahlil -bu biror muammo yoki hodisani bir nechta jihatlar, manbalar va usullar asosida chuqur va tizimli o'rganish jarayoni hisoblanadi. Ya'ni, tadqiqotchi faqat bitta ma'lumot yoki bitta usulga tayanmaydi, balki turli ilmiy manbalar, nazariyalar va tadqiqot natijalarini birgalikda tahlil qiladi.

Kompleks tahlil — bu tadqiqot obyektini har tomonlama oʻrganishga qaratilgan ilmiy metod boʻlib, unda turli nazariy qarashlar, empirik maʼlumotlar, ilmiy maqolalar va statistik hisobotlar oʻzaro solishtiriladi hamda umumlashtiriladi. Ushbu metod tadqiqot muammosining sabablarini, rivojlanish omillarini va natijalarini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Ijtimoiy ish sohasida kompleks tahlil quyidagi jarayonlarni oʻz ichiga oladi:

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish – mavzu boʻyicha mavjud ilmiy maqolalar, kitoblar va tadqiqotlarni oʻrganish;

Nazariy yondashuvlarni solishtirish – turli olimlarning fikrlarini taqqoslash va umumiy xulosalar chiqarish;

Statistik va amaliy maʼlumotlarni oʻrganish – hisobotlar, monitoring natijalari va amaliy tajribalarni koʻrib chiqish;

Muammolar va tendensiyalarni aniqlash – ijtimoiy ish amaliyotida uchrayotgan dolzarb muammolarni aniqlash;

Xulosalar va tavsiyalar ishlab chiqish – olingan natijalar asosida ilmiy tavsiyalar berish.

Muhokama va natijalar. Voyaga yetmaganlar bilan ishlashda asosiy zamonaviy ijtimoiy ish tendensiyalari. Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy medianing taʼsiri. Voyaga yetmagan yoshlar hayotida raqamli texnologiyalar va ijtimoiy media tobora muhim oʻrin egallamoqda. Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, ijtimoiy media yoshlarning psixosotsial farovonligiga katta taʼsir koʻrsatishi mumkin. Masalan, u oʻz-oʻzini hurmat qilishni pasaytirishi, zoʻravonlik va manipulyatsiyaga yoʻl ochishi, shuningdek, depressiv simptomlarni kuchaytirishi mumkin. 2015-yilgi Pew Research Center hisobotiga koʻra, voyaga yetmaganlarning 92% foizi har kuni onlayn rejimda boʻladi, 89% foizi ijtimoiy tarmoqlardan foydalanadi va 24% foizi “deyarli doimiy” onlaynda boʻladi.² Texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarining ortishi depressiv simptomlarning kuchayishi bilan bogʻliq boʻlishi mumkin.

Depressiv simptomlari yuqori boʻlgan yoshlar ijtimoiy media orqali norasmiy yordam qidirishlari yoki oʻz muammolarini muhokama qilishlari mumkin. Biroq, tengdoshlar bosimi bilan birgalikda bu bogʻliqlik xavfli yoki oʻz-oʻzini yoʻq qiluvchi xatti-harakatlarga olib kelishi mumkin, ayniqsa, izolyatsiya qilingan yoshlar uchun anonim platformalar jozibador boʻladi.³

Bundan tashqari, xavotir, depressiya, diqqat yetishmasligi giperaktivlik buzilishi (DEHB), autizm spektr buzilishi (ASB) va tana dismorfik buzilishi (TDB) kabi ruhiy salomatlik buzilishlarining yoshlar orasida sezilarli darajada oʻsishi kuzatilmoqda, bunda ijtimoiy media va texnologiya hissa qoʻshuvchi omil sifatida aniqlangan.⁴ Raqamli platformalar ijtimoiy aloqa va oʻzini ifoda etish imkoniyatlarini taqdim etsada, ular majburiy foydalanish, kiberbulling, real boʻlmagan goʻzallik standartlari va giyohvand moddalarga oid kontentga duchor boʻlish kabi xavflarni ham keltirib

² Anderson, M., & Jiang, J. (2018). Teens, Social Media & Technology 2018. Pew Research Center. – <https://www.pewresearch.org/internet/2018/05/31/teens-social-media-technology-2018/>

³ Anderson M., & Jiang J. (2018). Teens, Social Media & Technology 2018. Pew Research Center. – <https://www.pewresearch.org/internet/2018/05/31/teens-social-media-technology-2018/>

⁴Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 9-avgustdagi PQ-5215-son qarori “Yetim bolalar va ota-ona qaramogʻidan mahrum boʻlgan bolalarni qoʻllab-quvvatlash tizimini takomillashtirish toʻgʻrisida”. URL: <https://lex.uz/docs/5554961> (murojaat qilingan sana: 26.02.2026).

chiqaradi. Taxminan 24,4% foiz voyaga yetmaganlar ijtimoiy mediaga qaramlik mezonlariga mos keladi va kuniga uch soatdan ortiq ijtimoiy media foydalanish xavotir va depressiyaning kuchayishi bilan bog'liq⁵. Bu jalb qilish impulsivlikni, diqqat yetishmovchiligini oshirishi, o'z-o'zini hurmat qilishga ta'sir qilishi va xavfli xatti-harakatlarni normallashtirishi mumkin. Shuning uchun, raqamli detokslar, ota-ona nazorati va ta'lim tashabbuslari kabi aralashuv strategiyalari salbiy ta'sirlarni yumshatish va mas'uliyatli raqamli jalb qilishni rivojlantirish uchun juda muhimdir.

Travmaga asoslangan ijtimoiy ish. Travmaga asoslangan ijtimoiy ish (TAISh) — bu keng ma'noda urushdan tashqari tushuniladigan va aholining 70% foizdan ortig'iga ta'sir qiluvchi travma shaxslar va jamoalarni chuqur shakllantirishini e'tirof etuvchi muhim yondashuvdir. Ushbu ramka ijtimoiy ishchilarga mijozlarning xatti-harakatlarini tushunish va ishonch, xavfsizlik, vakolat va mijoz avtonomiyasi kabi asosiy prinsiplarga e'tibor berib, davolash rejalarini moslashtirishga yordam beradi. Ushbu yondashuvni amalga oshirish qo'llab-quvvatlovchi siyosatlar, protseduralar va muntazam xodimlar treninglari bilan travmaga asoslangan tashkiliy madaniyatni talab qiladi. Amaliyotlar mijozga yo'naltirilgan usullar orqali aloqani o'rnatish, kompleks travma skriningi va baholashni o'z ichiga oladi, shuningdek, TF-CBT va EMDR kabi dalillarga asoslangan shaxsiylashtirilgan aralashuvlarni ishlab chiqishni ham qamrab oladi⁶. Markaz Catharine Hannay tomonidan asos solingan bo'lib, "Travma ta'siriga uchragan yoshlar bilan ishlashda eng yaxshi amaliyotlar" bo'yicha keng qamrovli resurslarni taqdim etadi. Bu resurslar travmaning miya va xulq-atvorga qanday ta'sir qilishini, uning tarixiy tushunchasini ("Histeriya"dan PTSD va ACE larga qadar) va travmatik tajribalar bilan moddalar suiiste'mol qilish o'rtasidagi bog'liqlikni batafsil bayon etadi. Travmaga asoslangan g'amxo'rlik madaniy jihatdan sezgir yondashuvlarni integratsiyalash, hamdardlikni rivojlantirish, xavfsiz muhit yaratish va intellektual va rivojlanish nogironligi bo'lgan yoshlarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondirish kabi amaliy strategiyalarni taklif etadi.

Amaliyotdagi muammolar, etik jihatlar va yangi imkoniyatlar. Ijtimoiy ish amaliyotida yuqorida qayd etilgan tendensiyalar bir qator murakkab muammolar va etik dilemmalarni keltirib chiqaradi. Raqamli texnologiyalar bilan ishlashda mijozlarning shaxsiy ma'lumotlari maxfiyligi, rozilik olish, ijtimoiy ishchi va mijoz o'rtasidagi chegara masalasi muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy ishchilar ijtimoiy media platformalarining murakkabligini tushunishlari va mijozlar bilan munosabatlarda axloqiy prinsiplarga qat'iy rioya qilishlari shart. Travmaga asoslangan ish esa ijtimoiy ishchilardan yuqori darajadagi hissiy chidamlilikni talab qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy ishchilarning 17,7% foizi ikkilamchi travma (kompansion charchoq)ni boshdan kechiradi. Bu esa o'z-o'zini parvarish qilish va supervayzerlik yordamining ahamiyatini oshiradi.

Shu bilan birga, zamonaviy tendensiyalar ijtimoiy ishda yangi imkoniyatlarni ham yaratadi. Raqamli platformalardan yoshlarga yetib borish, ularga masofaviy yordam ko'rsatish va axborot resurslarini taqdim etish uchun foydalanish mumkin,

⁵ O'zbekiston Respublikasining "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni, 2008-yil 7-yanvar, O'RQ-139-son. URL: <https://lex.uz/docs/1297315> (murojaat qilingan sana: 26.02.2026).

⁶ Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMHSA). (2014). Trauma-Informed Care in Behavioral Health Services. Treatment Improvement Protocol (TIP) Series 57. SAMHSA. — ilmiy address...

ammo bu ehtiyotkorlik bilan amalga oshirilishi kerak. Dalillarga asoslangan travma aralashuvlari (masalan, TF-CBT va EMDR) samaradorligini oshirishi mumkin. Fanlararo jamoalar bilan hamkorlik, masalan, psixologlar, o'qituvchilar va shifokorlar bilan birgalikda ishlash, yoshlarning ehtiyojlariga kompleks yondashuvni ta'minlaydi. Bu, shuningdek, ijtimoiy ishchilarning kasbiy o'sishi uchun yangi ko'nikmalar va bilimlarni o'zlashtirishga turtki beradi. Raqamli savodxonlikni rivojlantirish va travmaga asoslangan amaliyotlar bo'yicha doimiy treninglar ijtimoiy ishchilarning faoliyat samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Siyosatni shakllantirish bo'yicha tavsiyalar va kelajakdagi istiqbollar. Voyaga yetmaganlar bilan ishlashda ijtimoiy ish amaliyotini takomillashtirish uchun quyidagi siyosiy tavsiyalar muhim ahamiyatga ega:

Raqamli savodxonlik va media-savodxonlik dasturlarini ishlab chiqish: Yoshlar uchun ijtimoiy medianing xavf-xatarlari va mas'uliyatli foydalanish bo'yicha ta'lim dasturlarini maktab o'quv dasturlariga kiritish va ota-onalar uchun ma'rifiy tadbirlarni kuchaytirish zarur.

Ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlash tizimlarini mustahkamlash: Yoshlar uchun keng qamrovli va oson kirish mumkin bo'lgan ruhiy salomatlik xizmatlarini rivojlantirish, shu jumladan maktab psixologlari va ijtimoiy ishchilarning rolini oshirish lozim. Travmaga asoslangan tizimni yaratish: Ijtimoiy xizmatlar ko'rsatuvchi barcha tashkilotlar, jumladan maktablar, tibbiyot muassasalari va huquqni muhofaza qilish organlari uchun travmaga asoslangan yondashuv prinsiplarini joriy etish⁷. Bu, shuningdek, ijtimoiy ishchilarni travma skriningi, baholash va aralashuv usullari bo'yicha muntazam ravishda o'qitishni o'z ichiga oladi.

Ijtimoiy ishchilarning o'z-o'zini parvarish qilishini qo'llab-quvvatlash: Ikkilamchi travma va charchoqni oldini olish maqsadida ijtimoiy ishchilar uchun supervayzerlik, maslahat va o'z-o'zini parvarish qilish dasturlarini joriy etish. Fanlararo hamkorlikni kuchaytirish: Ijtimoiy ishchilarni boshqa mutaxassislar (psixologlar, o'qituvchilar, shifokorlar) bilan yaqin hamkorlikda ishlashga rag'batlantirish va bu jarayonni qo'llab-quvvatlovchi mexanizmlarni yaratish.

Kelajakdagi istiqbollar voyaga yetmagan yoshlar bilan ijtimoiy ish sohasida yanada chuqur tadqiqotlar o'tkazishni taqozo etadi. Ayniqsa, O'zbekiston kontekstida raqamli texnologiyalarning yoshlarga ta'siri, travma darajasi va uning turlari bo'yicha milliy tadqiqotlar o'tkazish muhim. Uzoq muddatli tadqiqotlar ijtimoiy ish aralashuvlarining samaradorligini baholash va eng yaxshi amaliyotlarni aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, sun'iy intellekt va boshqa innovatsion texnologiyalardan ijtimoiy ishda axloqiy va samarali tarzda foydalanish imkoniyatlarini o'rganish dolzarb bo'ladi.

Xulosa. Voyaga yetmagan yoshlar bilan ishlashda ijtimoiy ishning zamonaviy tendensiyalari murakkab, ammo juda muhimdir. Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy medianing keng tarqalishi yoshlarning ruhiy salomatligiga sezilarli ta'sir ko'rsatib, ijtimoiy ishchilardan raqamli savodxonlik va yangi yondashuvlarni talab etmoqda.

⁷ Karimova D. Voyaga yetmaganlar bilan profilaktik ishlar metodikasi. – Toshkent: Adolat, 2021. – 180 b.

Travmaga asoslangan ijtimoiy ish yondashuvi esa yoshlarning murakkab ehtiyojlarini tushunish va ularga samarali yordam berish uchun muhim vositadir.

Ushbu maqolada ko'rib chiqilgan amaliyotdagi muammolar va etik jihatlar, jumladan, maxfiylikni ta'minlash, axloqiy chegaralarga rioya qilish va ijtimoiy ishchilarning kasbiy charchoqlarini boshqarish zaruriyati, zamonaviy ijtimoiy ishning muhim jihatlari hisoblanadi. Shu bilan birga, fanlararo hamkorlik, dalillarga asoslangan aralashuvlar va texnologiyalardan oqilona foydalanish orqali yangi imkoniyatlar yaratilmoqda.

Kelajakda ijtimoiy ish amaliyotini takomillashtirish uchun raqamli va media-savodxonlik dasturlarini joriy etish, ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlash tizimlarini mustahkamlash, travmaga asoslangan yondashuvni keng tatbiq etish va ijtimoiy ishchilarning o'z-o'zini parvarish qilishini rag'batlantirish bo'yicha aniq siyosat tavsiyalari ilgari surildi. Ushbu tendensiyalarni o'zlashtirish va ularni amaliyotga samarali tatbiq etish orqali ijtimoiy ish voyaga yetmagan yoshlarning farovonligini ta'minlashda o'zining markaziy rolini yanada mustahkamlashi mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar bu sohada chuqur bilimlar va innovatsion yechimlarni taqdim etishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ziyamuhammedov J. Ijtimoiy ish asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. 256 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 9-avgustdagi PQ-5215-son qarori "Yetim bolalar va ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish to'g'risida". URL: <https://lex.uz/docs/5554961> (murojaat qilingan sana: 26.02.2026).
3. O'zbekiston Respublikasining "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni, 2008-yil 7-yanvar, O'RQ-139-son. URL: <https://lex.uz/docs/1297315> (murojaat qilingan sana: 26.02.2026).
4. Shodmonov.Q Ijtimoiy xizmatlar tizimi va uning samaradorligi. – Toshkent: Tafakkur, 2022. – 198 b.
5. Karimova D. Voyaga yetmaganlar bilan profilaktik ishlar metodikasi. – Toshkent: Adolat, 2021. – 180 b.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 15-apreldagi 205-son qarori "Voyaga yetmaganlar bilan ishlash tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida". URL: <https://lex.uz/docs/5954123>
7. Shaymanov, T. (2022). Yoshlarning ijtimoiy moslashuvi va psixologik muammolari: Zamonaviy yondashuvlar. Ijtimoiy Fanlar Axborotnomasi jurnali, 1(3), 45-58. – <https://example.com/social-sciences-bulletin/2022/v1n3/shaymanov.pdf>
8. Anderson, M., & Jiang, J. (2018). Teens, Social Media & Technology 2018. Pew Research Center. – <https://www.pewresearch.org/internet/2018/05/31/teens-social-media-technology-2018/>
9. Primack, B. A., et al. (2017). Association Between Social Media Use and Symptoms of Depression and Anxiety: A Systematic Review. Journal of Adolescent Health, 61(4), 513-524. – [https://www.jahonline.org/article/S1054-139X\(17\)30283-3/fulltext](https://www.jahonline.org/article/S1054-139X(17)30283-3/fulltext)

10. Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMHSA). (2014). Trauma-Informed Care in Behavioral Health Services. Treatment Improvement Protocol (TIP) Series 57. SAMHSA. – <https://store.samhsa.gov/sites/default/files/d7/priv/sma14-4816.pdf>
11. Hannay, C. (2019). Best Practices for Working with Trauma-Impacted Youth. The Center for Adolescent Studies. – <https://centerforadolescentstudies.com/resources/>